

Van ilinde sıtma: Epidemiyolojik bir çalışma

Yaşar GÖZ¹, Muhammet Güzel KURTOĞLU²,
Mehmet GÜRSOY³, Abdülalim AYDIN⁴

¹Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Tıp Fakültesi Parazitoloji Anabilim Dalı; ²Van İl Sağlık Müdürlüğü; ³ Van İl Sağlık Müdürlüğü, Sıtma Savaş Dispanseri, Van; ⁴Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Hakkari Meslek Yüksekokulu, Hakkari

ÖZET: Bu çalışmada Van İl Sağlık Müdürlüğü Sıtma Savaş birimince 1998-2002 yılları arasında saptanan sıtma olguları retrospektif olarak incelenmiştir. Beş yıllık periyot içerisinde 53403 kan örneği incelenmiş ve 110 (%58,5)'u erkek, 78 (%41,5)'i kadın olmak üzere toplam 188 (%0,35) kişide sıtma olgusu saptanmıştır. Pozitif olguların %78.1'ini dış kaynaklı olgular oluşturmaktadır ve olguların tamamının etkeni *Plasmodium vivax*'tır.

Anahtar sözcükler: Sıtma, *Plasmodium vivax*, Van

Malaria in Van: An Epidemiological Study

SUMMARY: In this study, the malaria cases detected by The Fight against Malaria Directorship, during 1998-2002, were investigated, retrospectively. A total of 53,403 blood smears were examined during this 5-year period and malaria was found in 188 (0.35%) cases of whom 110 (58.5%) were male and 78 (41.5%), female. *Plasmodium vivax* caused all of the cases and 78.1% of the positive cases were imported.

Key words: Malaria, *Plasmodium vivax*, Van

GİRİŞ

Sıtma çok eski çağlardan beri bilinen ve birçok toplumun ekonomik ve sosyal gelişmelerini olumsuz yönde etkilemiş bir hastalıktır. Sıtmanın eski Mezopotamya, Eti ve Grek uygarlıklarını çöktüren en önemli etmen olduğu kabul edilmiştir. 1954 yılında dünyada yaklaşık olarak 250 milyon sıtma vakası bildirilmişken bu sayının 1998 yılında 300-500 milyon arasında olduğu tahmin edilmektedir. Daha da önemlisi neden olduğu ölüm vakaları sayısının 1997 yılında 1.5-2.7 milyon arasında olduğudur. Afrika ve Asya'da hastalığın endemik olduğu bazı bölgelerde eradikasyon programları başarısızlığa uğramış ve son yıllarda bazı bölgelerde hastalıkta artış gözlenmiştir. Hastalık Afrika, Asya ve Latin Amerika ülkelerinde yaygın olarak görülmektedir. En sık görülen tür *Plasmodium vivax*'tır. *Plasmodium falciparum*'a daha nadir olarak rastlanır ve daha çok tropikal ülkelerde görülürse de Orta Asya ve Balkanlarda (Türkiye de dahil olmak üzere) da görülebilmektedir. A.B.D ve Avrupa'da sıtma dış ülkelere gelen veya kan nakli ile bulaşan olgular şeklindedir. İnsanda sıtmaya neden olan *Plasmodium* türlerinin doğal kaynağı ve rezervuarı insandır. Hastalık kan transfüzyonu ile, kontamine şırınga iğneleri ile ve intrauterin olarak bulaşabilirse de bulaşmada asıl rolü anofel cinsindeki dişi sivrisinekler oynar (3, 4, 9, 10).

Sıtma ülkemizde de en önemli sağlık sorunlarından biri olma özelliğini her zaman korumuştur. Ülkemizde en çok *P. vivax* sıtmasına rastlanmaktadır. Ülkemizde sıtma yönünden risk altında olan şehirler Diyarbakır ve Şanlıurfa başta olmak üzere İçel, Adana, Hatay, Kahraman Maraş, Gaziantep, Adıyaman, Elazığ, Mardin, Bingöl, Muş, Batman, Bitlis, Siirt, Şırnak, Van ve Hakkari'dir. Anofellerin çoğalmasına ve anofelde *Plasmodium*'ların gelişmesine etkili olan iklim, bölgenin coğrafyası ve deniz seviyesinden yüksekliği gibi faktörler sıtmanın epidemiyolojisinde önemli rol oynarlar. Uygulanan sıtma eradikasyon programları sonucunda 1970 yılında olgu sayısı 1263'e düşürülmüş, daha sonraki yıllarda olgu sayısı yeniden artarak 1977 yılında 115512'ye yükselmiştir. Bu tarihten sonra kontrol çalışmalarının daha etkin hale getirilmesiyle olgu sayısında önemli oranlarda düşüş sağlanmış ve 1990 yılında 8680'e düşmüştür. Takip eden yıllarda olgu sayısında yeniden artışlar olmuş 1991 yılında 12218'e, 1992 yılında 19677'ye ve 1994 yılında da 84345'e kadar yükselmiştir. 1995 yılından sonra tekrar azalmaya başlayan toplam olgu sayısı 2000 yılında 11432'ye düşmüştür (3, 10, 12).

GEREÇ VE YÖNTEM

Epidemiyolojik araştırma türünde olan çalışmamızda 1998-2002 yılları arasında Van İl Sağlık Müdürlüğü Sıtma Savaş Birimince saptanan sıtma olgularının kayıtları retrospektif olarak incelenmiştir. Olgular ayrıca yaş, cinsiyet, ilçelere göre dağılım ve yerli vaka olup olmadıklarına göre de değerlendirilmiştir.

Geliş tarihi/Submission date: 27 Temmuz/27 July 2004

Kabul tarihi/Accepted date: 28 Eylül/28 September 2004

Yazışma /Corresponding Author: Yaşar Göz

Tel: (+90) (432) 216 47 10 Fax: (+90) (432) 216 75 19

E-mail: -

BULGULAR

1998-2002 yılları arasındaki son beş yıllık periyotta toplam 53403 kan örneği incelenmiş, bunlar içerisinde 110 (%58,5)'u erkek ve 78 (%41,5)'i kadın olmak üzere toplam 188 kişide sıtma olgusu saptanmıştır. İncelenen bütün kanlar içerisinde pozitif olguların oranı %0,35'dir (Tablo 1). Pozitif olguların %78,1'i dış kaynaklı, %20,7'si yerli, %1,06'sı ise nüks olgudur. Olguların çoğunlukla Van Merkez ve Çatak ilçelerinde olduğu belirlenmiştir (Tablo 2, 3).

Olguların yaş gruplarına göre dağılımı incelendiğinde en fazla olgunun %73,4 ile 15 ve üzeri yaş grubunda olduğu görülmüştür (Tablo 4).

Olguların tamamının etkeni *Plasmodium vivax*'dir. Çalışma sonucunda Van İlinde görülen sıtma olgularının sayısında daha önceki yıllara oranla fark edilebilir oranda bir azalma olduğu gözlenmiştir.

Tablo 1: Son beş yılda alınan toplam kan ve saptanan toplam olgu sayısı

Yıl	Alınan toplam kan	Saptanan toplam müspet olgu sayısı
1998	11699	92
1999	11929	76
2000	11850	10
2001	9605	3
2002	8330	7
Toplam	53403	188

Tablo 2: Son beş yıldaki sıtma olgularının sınıflandırması

Yıllar	Yerli	Nüks	İmporte	Kriptik
1998	26	-	66	-
1999	13	1	62	-
2000	-	-	10	-
2001	-	-	3	-
2002	-	1	6	-
Toplam	39	2	147	-

Tablo 3. Son beş yılda saptanan sıtma olgularının ilçelere göre dağılımı

Yıllar	Merkez	Erciş	Çatak	Özalp	Gevaş	Başkale	Gürpınar	Çaldıran	Muradiye	Edremit	Bahçesaray
1998	45	4	43	-	-	-	-	-	-	-	-
1999	24	-	52	-	-	-	-	-	-	-	-
2000	4	1	5	-	-	-	-	-	-	-	-
2001	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
2002	2	2	2	-	-	-	-	-	-	1	-
Toplam	77	7	103	-	-	-	-	-	-	1	-

Tablo 4: Son beş yıldaki sıtma olgularının yaş gruplarına göre dağılımı.

Yıl	0-1 yaş	1-4 yaş	5-9 yaş	10-14 yaş	15 yaş ve üzeri
1998	-	2	15	12	63
1999	-	4	4	9	59
2000	-	1	1	2	6
2001	-	-	-	-	3
2002	-	-	-	-	7
Toplam	-	7(%3,7)	20(%10,6)	23(%12,2)	138(%73,4)

TARTIŞMA

Ülkemizde cumhuriyetin ilk yıllarında başlatılan eradikasyon çalışmalarının başarıyla yürütülmesi sonucunda 1970 yılına kadar azaltılan sıtma olguları sayısı, daha sonraki yıllarda sıtmanın bulaşmasında başlıca rolü oynayan anofel cinsi sivri sineklerin D.D.T. ve benzeri insektisitlere karşı direnç kazanması, yurt içi ve yurt dışı nüfus hareketlerinin artması, eradikasyon çalışmalarının gevşetilmesi ve yeterli profilaksinin uygulanmaması neticesinde son yıllarda giderek artmıştır. Endemik bölgelere paralel olarak endemik olmayan bölgelerde de geçmiş yıllara nazaran fark edilebilir artışlar kaydedilmiştir (2-6).

Van ve komşu illerdeki sıtma vakalarının çoğunluğunu dış kaynaklı vakalar oluşturmaktadır. Van ve komşu illerde 1990-1994 yılları arasında alınan toplam kan ve saptanan toplam sıtma olguları sayısı Tablo 5'de bildirilmiştir (3)

Tablo 5. Van ve komşu illerde sıtma olguları

İller	Alınan Toplam Kan	Saptanan toplam olgu
Van	257.405	407 (%0,5)
Hakkari	27.126	200 (%0,73)
Bitlis	49.225	682 (%1,28)
Bingöl	111.434	3034 (%2,72)
Muş	151.196	7437 (%4,91)

Sayı ve ark. (7), Sivas'ta 1976-1980 yılları arasındaki 5 yıllık dönem içerisinde toplam 156.464 kan örneğinin taranması sonucunda 300'ü dış kaynaklı ve 3'ü yerli olmak üzere toplam 303 sıtma olgusu bildirmişlerdir.

Altaş ve ark.(1), İstanbul'da 1992-1997 yılları arasında sıtma savaş birimince 2400 sıtma vakasının saptandığını ve bunların büyük çoğunluğunun sanayi, tarım ve askerlik gibi nedenlerle Doğu ve Güneydoğu illerinden İstanbul'a gelen kişilerde saptanan dış kaynaklı vakalar olduğunu bildirmişlerdir.

Şahin ve ark. (8), 1960-1986 yılları arasında kapsayan bir çalışmada, Kayseri'de bu yıllar arasında toplam 1905 sıtma vakasının saptandığını, bunların 815'inin dış kaynaklı, 231'inin yerli vaka, 29'unun ise nüks vaka olduğunu bildirmişlerdir.

Yazar ve ark. (11), Kayseri'de 1995-2000 yılları arasındaki altı yıllık periyot içerisinde toplam 44001 kan örneğinin incelendiğini ve 121 sıtma olgusunun saptandığını bildirmişlerdir.

1998-2002 yılları arasında Van ilindeki sıtma vakalarının yıllara göre dağılımına baktığımızda, vaka sayılarında gittikçe artan bir azalma göze çarpmaktadır.

KAYNAKLAR

1. **Altaş K, Polat E, Aksın NE, Özcan N, Sevimli AA**, 1998. 1992-1997 yılları arasında İstanbul ilinde sıtma birimince belirlenen sıtma olguları. *T Parazitol Derg*, 22 (1): 44-48.
2. **Eğri M, Karagöz N, Sümer H**, 1997. Sivas'ta sıtma durumu. *T Parazitol Derg*, 21 (2): 145-147.
3. **Kuman HA**, 1995. Sıtma-Malaria, *Güneydoğu Anadolu Projesini Tehdit Eden Parazit Hastalıkları* (Ed):Özcel MA., Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, s.31-56.
4. **Kuman HA, Altıntaş N**, 1996. *Protozoon Hastalıkları*. Ege Üniversitesi Basımevi, s.152-154
5. **Limoncu ME, Balcıoğlu İC, Candan OA, Çevikel N, Özbilgin A**, 1996. 1995 yılında Manisa ve İzmir illerinde sıtma olgularının değerlendirilmesi. *T Parazitol Derg*, 20 (2): 217-221.
6. **Ok ÜZ, Çevikel N**, 1990. 1987-1989 yılları arasında İzmir ilinde Sıtma Savaş Birimi'nce saptanan olguların incelenmesi. *T Parazitol Derg*, 14 (3-4): 69-76.
7. **Saygı G, Yeşiltaş F, Öztürk O, Ceylan R**, 1981. Sıtma Savaş Başkanlığı'nın bulgularına dayanarak son beş yılda Sivas'ta sıtma hastalığının durumu. *T Parazitol Derg*, 4 (2): 71-76.
8. **Şahin İ, Soylu M, Arslan M, Babür C**, 1988. Kayseri Sıtma Bölge Başkanlığınca 1960-1986 yılları arasında saptanan sıtma vakaları. *T Parazitol Derg*, 12 (1-2): 37-41.
9. **The World Health Report**, 1998. Life in the 21st century: a vision for all. World Health Organization, Geneva.
10. **Unat EK, Yücel A, Altaş K, Samastı M**, 1995. *Unat'ın Tıp Parazitolojisi*. Cerr Tıp Fak Vakfı Yayınları.
11. **Yazar S, Yaman O, Arı Ö**, 2002. Kayseri'de Sıtma. *T Parazitol Derg*, 26 (2): 147-148.
12. **1990-2000 Sıtma Vakaları**, 2001. Sağlık Bakanlığı, Sıtma Savaş Dairesi Başkanlığı Raporu.